

بسمه تعالی

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

معاونت آموزشی

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

آیین نامه توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی

دانشگاهها و دانشکدههای علوم پزشکی کشور، بهمن ماه ۱۴۰۱

مقدمه: بر اساس ماده یک آیین نامه ارتقای مرتبه، اعضای هیأت علمی موظف به طی دورههای آموزشی (هم‌اندیشی و کارگاههای مرتبط با مرکز مطالعات و توسعه آموزش) و کسب امتیاز برای ارتقای مرتبه علمی هستند. بر همین اساس دانشگاهها و دانشکدههای علوم پزشکی کشور دورههای توانمندسازی مختلفی را بر اساس نیازسنجیهای داخلی طراحی کرده و اجرا می‌کنند. تعدادی از دانشگاهها نیز برنامههای جامعی برای توانمندسازی اعضای هیأت علمی در ردههای مختلف تدوین و تصویب کرده و سابقه طولانی در اجرا و ارزشیابی آن دارند. مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز بر اساس شرح وظایف خود در سالهای گذشته استانداردهای برگزاری دورههای توانمندسازی و توانمندیهای مورد انتظار از اعضای هیأت علمی را تصویب و ابلاغ کرده است که از آن جمله می‌توان به آیین نامه اجرایی دورههای توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی، ابلاغ شده طی نامه شماره ۵۰۰/۱۷۹۲/د مورخ ۱۳۹۸/۴/۳ و معیارهای کیفیت دورههای الزامی توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی ابلاغ شده طی نامه شماره ۵۰۰/۳۵۸۹/د مورخ ۱۳۹۹/۷/۲۹ اشاره کرد.

با توجه به تغییرات شگرفی که در علم آموزش پزشکی و روشهای نوین آموزشی شاهد هستیم و بر اساس نیازسنجیهای انجام شده و به منظور اجرای هماهنگ برنامههای توانمندسازی اعضای هیأت علمی در تمام دانشگاهها و دانشکدههای علوم پزشکی کشور، آیین نامه توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی در مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی تدوین شده و در هیأت ممیزه مرکزی مرکز امور هیأت علمی به تصویب رسیده است.

ماده ۱. تعاریف:

عضو هیأت علمی: هر یک از اعضای هیأت علمی آموزشی یا پژوهشی که بر اساس مقررات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در دانشگاهها و دانشکدههای علوم پزشکی کشور مشغول خدمت هستند.

برنامههای غیرحضوری: برنامههای غیرحضوری برنامههایی هستند که عضو هیأت علمی به صورت برخط همزمان (جلسات یا کلاس مجازی) و یا غیر همزمان (سامانه مدیریت یادگیری الکترونیکی) در آنها شرکت می‌کنند.

اعضای هیأت علمی تازه استخدام: اعضای هیأت علمی اعم از پیمانی، قراردادی، متعهدین خدمت و سرباز هیأت علمی که در دو سال اول فعالیت هستند.

اعضای هیأت علمی بالینی: اعضای هیأت علمی که در عرصه‌های بالینی مربوط به رشته‌های مختلف درگیر فعالیت‌های یاددهی-یادگیری و ارزشیابی هستند. بقیه اعضای هیأت علمی علوم پایه محسوب می‌شوند.

بخش محوری برنامه^۱: برنامه‌ها، سرفصل‌ها و محتواهای آموزشی که باید به صورت الزامی توسط دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی برای تمامی اعضای هیأت علمی خود برگزار گردند.

بخش غیرمحوری برنامه^۲: برنامه‌ها، سرفصل‌ها و محتواهایی که دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی می‌توانند بر اساس نیازسنجی‌های داخلی و محلی و یا به صورت اختیاری برای اعضای هیأت علمی خود برگزار کنند.

ماده ۲. اهداف اصلی این برنامه عبارتند از:

۱. توانمندسازی اعضای هیأت علمی برای ایفای نقش خود به عنوان یک معلم دانشگاه
۲. تعیین گستره برنامه‌های توانمندسازی بر اساس سطوح مختلف اعضای هیأت علمی و شرایط و شرح وظایف آنها
۳. هدایت برنامه‌های توانمندسازی با توجه به همه نقش‌های یک مدرس علوم پزشکی
۴. تعیین گستره روش‌های توانمندسازی آموزشی و محیط‌های یادگیری
۵. تعیین بخش‌های محوری و غیر محوری برنامه توانمندسازی
۶. پوشش نیازهای دانشگاهی / منطقه آمایشی در قالب بخش‌های غیرمحوری برنامه
۷. یکسان سازی شرایط مورد نیاز برای ارتقای مرتبه علمی اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌ها/ دانشکده‌های علوم پزشکی
۸. تقویت انگیزه اعضای هیأت علمی برای شرکت در برنامه‌های توانمندسازی آموزشی
۹. ارتقای کمی و کیفی و اثربخشی دوره‌های توانمندسازی آموزشی

ماده ۳. ضوابط کلی:

۱-۳- با توجه به الزام اعضای هیأت علمی برای گذراندن دوره‌های آموزشی مربوط به مهارت‌های تدریس در آیین نامه ارتقا، به عنوان شرط ارتقای مرتبه، لازم است در کلیه دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی کشور برنامه مشخصی برای توانمندسازی آموزشی اعضای هیأت علمی بر اساس آیین‌نامه حاضر تدوین شده و به تایید مراجع ذی‌ربط دانشگاه برسد.

تبصره ۱: دارندگان گواهینامه مهارتی سطح یک پودمانی آموزش پزشکی (حضوری و مجازی) و بالاتر از آن و یا مدرک دکترای تخصصی (PhD) یا کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، یادگیری الکترونیکی در آموزش پزشکی یا تکنولوژی آموزشی در علوم پزشکی، نیازی به شرکت در این دوره‌ها را ندارند.

۲-۳- دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی می‌توانند علاوه بر دوره آموزشی محوری (الزامی) این آیین‌نامه، برای تبدیل وضعیت اعضای هیأت علمی (اعم از مربی به استادیاری، استادیاری به دانشیاری و دانشیاری به استادی) برنامه‌های توانمندسازی الزامی دیگری را نیز با تصویب شورای آموزشی دانشگاه داشته باشند.

۳-۳- مراکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه‌ها باید برنامه‌های الزامی متناسب با اعضای هیأت علمی علوم پایه و بالینی را ارائه دهند.

۴-۳- مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی وزارت متبوع مسئول نظارت بر فعالیت‌های توانمندسازی آموزشی مراکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی کشور است. این امر از طریق تدوین برنامه‌های محوری و حداقل‌های مربوط به دوره‌های توانمندسازی آموزشی الزامی، نظارت بر حسن اجرا و ارزشیابی فرآیندها در دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی اجرایی می‌شود.

۵-۳- هر یک از دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی که امکان برگزاری مستقل دوره توانمندسازی الزامی را نداشته باشند، می‌توانند از طریق عقد تفاهم‌نامه با دانشگاه‌های علوم پزشکی دیگر، در چارچوب این آیین‌نامه برای برگزاری مشترک تمام یا بخشی از برنامه‌ها اقدام نماید. شرایط تفاهم‌نامه بر اساس توافق بین دو دانشگاه است.

۶-۳- مرکز امور هیأت علمی وزارت، مسئول نظارت بر حسن اجرا و رعایت دقیق مفاد این آیین‌نامه در دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی است.

ماده ۴. انواع برنامه‌های توانمندسازی اعضای هیأت علمی

برنامه‌های آموزشی می‌توانند به یکی یا ترکیبی از انواع زیر ارائه شوند:

کارگاه: منظور برنامه آموزشی است که به صورت حضوری با روش کارگاهی و به منظور یادگیری مهارت مشخصی اجرا می‌شود. سمینار: منظور جلسه آموزشی است که به صورت حضوری برای ارائه موضوعی خاص به همراه سخنرانی یا میزگرد برگزار می‌شود.

وبینار: سمینار آموزشی که از طریق سامانه‌های برخط و به صورت همزمان ارائه می‌شود.

برنامه‌های مجازی غیرهمزمان: برنامه‌هایی که از طریق سامانه‌های مدیریت یادگیری (LMS) و به شکل تعاملی غیرهمزمان ارائه می‌شوند.

کلینیک: جلسه آموزشی است که به صورت حضوری و به منظور طرح مشکلات و ارائه راهکار در حوزه‌های آموزشی برگزار می‌شود.

خودآموز: منظور هر گونه محتوای آموزشی است که از طریق کاغذی (مانند کتاب، بروشور، پمفلت آموزشی و ...) و یا مجازی (محتوای الکترونیکی، CD چند رسانه‌ای و ...) پس از از کارشناسی و تایید مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی به عنوان منبع خودآموز معرفی شده و بعد از مطالعه و شرکت در آزمون گواهی صادر می‌شود.

ماده ۵. توانمندی‌های مورد انتظار

مهمترین توانمندی‌های مورد انتظار که باید با اجرای برنامه‌های توانمندسازی آموزشی کسب شوند عبارتند از:

نقش	توانمندی
حرفه ای / متعهد	خود را به عنوان یک معلم دانشگاه بشناسد. بتواند بر اعتقادات و ارزش‌های خود در حیطه آموزش باز اندیشی کند. نسبت به نقش الگو بودن خود آگاه باشد. رویکرد علمی به آموزش داشته باشد.
برقرار کننده ارتباط	بتواند با دانشجویان و همکاران ارتباط صحیح برقرار کند.
تسهیلگر / سخنران	بتواند دانشجویان را در فرایند یاددهی - یادگیری درگیر کند، به آنها انگیزه بدهد و مشارکتشان را جلب کند.
اداره کننده کلاس / مدرس	بتواند جلسات آموزشی را در شرایط مختلف مانند کلاس‌های بزرگ و کوچک یا دانشجویان مشکل دار مدیریت کند. بتواند روش‌های تدریس متناسب را طراحی و اجرا کند. بتواند از فناوری‌های نوین در فرایند یاددهی-یادگیری استفاده موثر کند.
ارزیاب	بتواند دانشجویان را بر اساس اصول صحیح ارزیابی کند.
برنامه ریز	بتواند جلسات آموزشی را بر اساس اصول و نظریه های یادگیری طراحی کند.
تامین کننده منابع آموزشی	برای یادگیری هر چه بهتر فراگیران منابع آموزشی را تامین یا تدوین کند.

ماده ۶. برنامه‌های توانمندسازی متقاضیان شرکت در فراخوان اعضای هیات علمی (جذب)

جدول ۱. حیطه‌های توانمندسازی متقاضیان شرکت در فراخوان جذب اعضای هیات علمی

ردیف	حیطه*	ساعت
۱	قوانین و مقررات دانشگاهی	۲
۳	یاددهی - یادگیری و ارزیابی دانشجو	۶
۴	اخلاق و تعهد حرفه‌ای	۴
	جمع	۱۲

* برنامه‌های هر حیطه باید متناسب با سرفصل‌های مندرج در پیوست ۱ طراحی شود.

ماده ۷. برنامه‌های محوری توانمندسازی اعضای هیات علمی تازه استخدام

۷-۱- اعضای هیأت علمی تازه استخدام (از زمان جذب تا پایان دو سال اول خدمت) باید ۲۴ ساعت از برنامه‌های آموزشی را با موفقیت طی کنند.

جدول ۲. حیطه‌های توانمندسازی اعضای هیأت علمی تازه استخدام

ردیف	حیطه*	ساعت
۱	قوانین و مقررات دانشگاهی	۲
۳	یاددهی- یادگیری	۸
۴	یادگیری الکترونیکی و فناوری‌های نوین آموزشی	۴
۵	اخلاق و تعهد حرفه ای	۴
۶	ارزیابی دانشجو	۶
	جمع	۲۴

* برنامه‌های هر حیطه باید متناسب با سرفصل‌های مندرج در پیوست ۱ طراحی شود.

۷-۲- کارگاه‌های گذرانده شده در طی دو سال قبل از عضویت هیات علمی، در صورت مطابقت با فهرست کارگاه‌های الزامی و تأیید گواهی توسط مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه، می‌تواند به عنوان جایگزین در نظر گرفته شود.

ماده ۸. برنامه‌های محوری توانمندسازی اعضای هیات علمی متقاضی ارتقا از مرتبه استادیاری به دانشیاری

۸-۱- اعضای هیأت علمی متقاضی ارتقا از مرتبه استادیاری به دانشیاری باید علاوه بر ۲۴ ساعت برنامه‌های جدول ۲ (دو سال اول خدمت)، برنامه‌های این ماده را نیز بگذرانند (در مجموع ۵۰ ساعت آموزشی).

جدول ۳. حیطه‌های توانمندسازی اعضای هیأت علمی متقاضی ارتقا به دانشیاری علاوه بر جدول ۲

ردیف	حیطه*	ساعت
۱	برنامه ریزی درسی و طراحی آموزشی	۸
۲	یاددهی- یادگیری	۴
۳	یادگیری الکترونیکی و فناوری‌های نوین آموزشی	۴
۵	ارزیابی دانشجو	۴
۶	دانش پژوهی آموزشی و پژوهش در آموزش	۴
۷	مدیریت و رهبری آموزشی	۲
	جمع	۲۶

* برنامه‌های هر حیطه باید متناسب با سرفصل‌های مندرج در پیوست ۱ طراحی شود.

ماده ۹. برنامه‌های توانمندسازی اعضای هیات علمی متقاضی ارتقا از مرتبه دانشیاری به استادی ۹-۱- اعضای هیات علمی متقاضی ارتقا از مرتبه استادیاری به دانشیاری باید ۳۲ ساعت از برنامه‌های آموزشی را با موفقیت طی کنند.

جدول ۴. حیطه‌های توانمندسازی اعضای هیات علمی متقاضی ارتقای استادی

ردیف	حیطه*	ساعت
۱	برنامه‌ریزی درسی و طراحی آموزشی	۸
۲	یاددهی - یادگیری	۶
	ارزیابی دانشجو	۶
۴	ارزشیابی برنامه و استاد	۶
۵	مدیریت و رهبری آموزشی	۶
	جمع	۳۲

* برنامه‌های هر حیطه باید متناسب با سرفصل‌های مندرج در پیوست ۱ طراحی شود.

ماده ۱۰. صدور گواهی

۱۰-۱- گواهی هر برنامه تنها باید در صورت تحقق هر سه معیار: الف) حضور کامل در برنامه، ب) مشارکت در ارزشیابی برنامه و ج) انجام تکالیف، کارگروهی یا پروژه مورد نظر کارگاه یا قبولی در آزمون نهایی، صادر شود.

۱۰-۲- هر عضو هیات علمی به منظور استفاده از امتیاز برنامه‌ها برای ارتقای مرتبه، در هر سال باید حداقل ۱۰٪ ساعات برنامه‌ها را گذرانده باشد و حداکثر ۳۰٪ درصد کل ساعات مورد نیاز در سال آخر قابل احتساب خواهد بود.

۱۰-۳- اعضای هیات علمی متقاضی ارتقاء از استادیاری به دانشیاری یا از دانشیاری به استادی می‌توانند حداکثر ۵۰٪ برنامه‌ها را به صورت مجازی همزمان گذرانده باشند.

ماده ۱۱. ارزشیابی برنامه‌ها

۱۱-۱- مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه / دانشکده علوم پزشکی باید نظام ارزشیابی هر یک از برنامه‌ها را حداقل در سطح ۲ کرک پاتریک طراحی و اجرا کند.

۱۱-۲- مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه / دانشکده علوم پزشکی باید نظام ارزشیابی سالانه برنامه توانمندسازی اعضای هیات علمی را طراحی و اجرا کند و گزارش آن را در صورت درخواست، برای وزارت متبوع ارسال کند.

این آیین‌نامه در بهمن ماه ۱۴۰۱ در مرکز امور هیات علمی معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب و ابلاغ شده و از زمان ابلاغ برای همه دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی کشور الزامی است.

پیوست ۱

سرفصل‌های برنامه‌ها در حیطه‌های توانمندسازی آموزشی اعضای هیات علمی

(برنامه‌های محوری)

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه/دانشکده علوم پزشکی باید در هر حیطه بر اساس سرفصل‌های زیر اهداف و انتظارات مورد نظر را تدوین کرده و در مجموع در طی برنامه‌های سطوح مختلف از هیات علمی تازه وارد تا ارتقا به استادی پوشش دهد.

حیطه قوانین و مقررات آموزشی:

- قوانین و مقررات اداری و استخدامی اعضای هیات علمی و نحوه دستیابی به آنها
- شرح وظایف اعضای هیات علمی و نقش‌های یک مدرس دانشگاهی
- آیین‌نامه‌های ارتقا، ترفیع و ارزشیابی اعضای هیات علمی و الزامات و پیش‌نیازهای آنها
- قوانین و مقررات آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی دانشجویان
- کار با نرم‌افزارهای اصلی حوزه آموزش مستقر در دانشگاه

حیطه برنامه‌ریزی درسی و طراحی آموزشی:

- اصول، مفاهیم و اهمیت برنامه درسی
- اصول، مفاهیم و اهمیت طراحی آموزشی و تفاوت آن با برنامه ریزی درسی
- مراحل کلی برنامه ریزی درسی و آشنایی با حداقل یکی از مدل‌های برنامه‌ریزی درسی
- آشنایی با حداقل یکی از مدل‌های طراحی آموزشی
- اجزاء، چارچوب و فنون نیازسنجی آموزشی
- تعریف و تدوین اهداف آموزشی در حیطه‌های شناختی، عاطفی و روانی حرکتی
- تعریف و تدوین توانمندی (Competency) مورد انتظار در برنامه درسی
- انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی
- انتخاب روش‌های تدریس مناسب
- تدوین راهنمای مطالعه، طرح دوره و طرح درس
- استراتژی‌های آموزشی (SPICES)
- ادغام در برنامه درسی و سطوح آن
- برنامه درسی پنهان و اهمیت آن
- تعریف و مبانی آموزش جامعه نگر، مبتنی بر جامعه و پاسخگویی اجتماعی

حیطه یاددهی - یادگیری:

- آشنایی کلی با نظریه‌های یادگیری و کاربرد آنها
- خصوصیات دانشجویان در هزاره سوم
- سخنرانی اثربخش و تعاملی
- تدریس در گروه کوچک
- یادگیری مبتنی بر مورد و مساله (Problem based learning and case based learning)
- یادگیری مبتنی بر تیم (Team based learning)
- ایفای نقش (Role playing)
- تکنیک سوال پرسیدن و ارائه بازخورد موثر
- ویژگی‌ها و مدل‌های آموزش بالینی (ویژه اعضای هیات علمی بالینی)
- آموزش مهارت‌ها و روندهای عملی
- کلاس وارونه (Flipped classroom)
- طراحی فعالیت یادگیری موثر
- اصول تهیه اسلاید آموزشی

حیطه یادگیری الکترونیکی و فناوری‌های نوین آموزشی:

- تعریف و انواع یادگیری الکترونیکی و ترکیبی
- زیرساخت‌های لازم برای تدریس مجازی
- مدل‌های یادگیری ترکیبی
- اصول تدریس مجازی همزمان موثر
- اصول تدریس مجازی غیرهمزمان موثر (از طریق LMS)
- شبکه‌های اجتماعی و آموزش
- ارزیابی دانشجو در آموزش مجازی
- انواع و اصول آموزشی تدوین محتوای الکترونیکی کارآمد
- کار با نرم افزارهای ساده تولید محتوا (مانند پاورپوینت و ...)
- اخلاق در آموزش مجازی
- خرده یادگیری (Microlearning)
- بازی آموزشی (Educational game) و بازی وارسازی (Gamification)
- شبیه سازی، واقعیت مجازی و افزوده در آموزش علوم پزشکی
- آشنایی با قوانین مصوب آموزش مجازی و یادگیری ترکیبی
- طراحی آموزشی درس ترکیبی / مجازی

حیطه ارزیابی دانشجو:

- اصول، مفاهیم و کاربردهای ارزیابی دانشجو
- هرم میلر و کاربرد آن در ارزیابی
- انواع ارزیابی بر اساس ملاک، زمان و هدف آزمون
- آزمون‌های عینی کتبی (صحیح-غلط، جورکردنی و چند گزینه‌ای) و اصول طراحی سوال آنها
- آزمون‌های شفاهی
- آزمون‌های تشریحی
- آزمون‌های بالینی (ویژه اعضای هیات علمی بالینی)
- ارزیابی در محیط کار (Work place based)
- آزمون‌های مبتنی بر محیط شبیه‌سازی
- کارپوشه و دفتر کار (Logbook and portfolio)
- جدول مشخصات آزمون (بلوپرینت)
- هرم بلوم و تکسونومی سوال
- شاخص‌های تحلیل آزمون (Item analysis)
- مشخصات آزمون (روایی، پایایی، تاثیر آموزشی، هزینه-اثر بخشی و ...)
- اصول طراحی سیستم ارزیابی بر اساس اهداف یادگیری

حیطه ارزشیابی برنامه‌های آموزشی و استاد:

- مفاهیم و تعاریف ارزشیابی برنامه
- رویکردهای ارزشیابی برنامه و کاربردهای آنها
- مدل ارزشیابی کرک پاتریک
- حداقل یک مدل ارزشیابی (مانند CIPP)
- اعتبار بخشی آموزشی
- مفاهیم، اصول و روش‌های ارزشیابی استاد

حیطه دانش پژوهی آموزشی و پژوهش در آموزش:

- مفاهیم و تعاریف پژوهش در آموزش، فعالیت دانش پژوهانه و دانش پژوهی آموزشی
- حیطه‌ها و مصادیق دانش پژوهی آموزشی
- معیارهای گلاسیک و استفاده از آنها در پروپوزال‌های طرح‌های نوآورانه و فرآیندهای آموزشی
- آشنایی با طرح‌های توسعه‌ای در آموزش و پژوهش در آموزش و داوری آنها
- آشنایی با منابع و مجلات معتبر آموزش پزشکی

حیطه مدیریت و رهبری آموزشی:

- اصول و مفاهیم مدیریت و رهبری آموزشی
- سبک‌های رهبری آموزشی
- مهارت‌ها و توانمندی‌های رهبری اثربخش برای استاد دانشگاه
- مدل‌های مدیریت آموزشی
- مدیریت دانشجویان مشکل‌دار و توانمند
- مدیریت تغییر در آموزش
- مدیریت تعارض
- مسوولیت‌پذیری و پاسخگویی در سازمان‌های آموزشی
- تضمین کیفیت در سازمان‌های آموزشی